

**НАУКОВА ШКОЛА ПРОФЕСОРА ОЛЕГА АДАМЕНКА
«РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТА ЗАХИСТ ПРИРОДИ»
(до 80-річчя з дня народження)**

Виповнилося 80 років з дня народження, 58 років трудової та 47 років науково-педагогічної діяльності знаного українського вченого – доктора геолого-мінералогічних наук, професора кафедри екології Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (ІФТУНГ) **Олега Максимовича Адаменка**.

Олег Максимович народився 17 (а у метриці записали що 23-го) листопада 1935 р. у с. Воловиця Борзнянського району на Чернігівщині у родині вчителів. Закінчив Ленінградський гірничий інститут (1957) за фахом «гірничий інженер-геолог з геологічної зйомки та пошуків корисних копалин». Працював у геолого-розвідувальних партіях Західного та Східного Сибіру, на Алтаї, у Саянах, Прибайкаллі та Забайкаллі, Євенкії, Якутії, Бурятії, Монголії, у долинах Обі, Енісею, Лени, а також у Казахстані, Киргизії, Узбекистані і Таджикистані (1957-1974), в Інституті земної кори АН СРСР (1968-1974), захистив кандидатську (1967) та докторську (1971) дисертації з геотектоніки, палеогеографії та

геоморфології. З 1974 р. – в Івано-Франківському університеті нафти і газу, у 1984-1988 рр. очолював Інститут географії АН Молдавської РСР. Проводив експедиційні дослідження у Карпатах, на Поділлі і Поліссі, у Причорномор'ї і в Криму, в долинах рік Тиси, Прута і Дністра, а також у Румунії, Польщі, Угорщині, Словаччині, Чехії, Сербії, Хорватії, Словенії, Боснії і Герцеговині та Німеччині.

О. Адаменко є почесним професором Інституту менеджменту та економіки «Галицька академія» та Подільського аграрно-технічного університету, академіком Української нафтогазової академії, академіком Академії наук технологічної кібернетики України і Міжнародної академії наук, технологій та інжинірингу, віце-президентом Підкомісії з геoarхеології палеоліту Міжнародного Союзу з вивчення четвертинного періоду (INQUA), членом Президії Івано-Франківського відділення Наукового товариства ім. Тараса Шевченка, членом Президії Українського географічного товариства, лауреатом Державної премії СРСР в галузі науки і техніки (1978), нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня (2007). Він визнаний «Людиною року» Американським біографічним інститутом у 2010 році та занесений до книги «Великі мислителі XXI століття», виданої Кембриджським університетом. 2015-го Указом Президента України Олегу Максимовичу присвоєно звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

У фойє Інженерно-екологічного інституту ІФТУНГ експонується Виставка-презентація розробок Наукової школи професора Олега Адаменка «Рациональне використання та захист природи», що налічує близько 100 стендів і виготовлена за його власні кошти та за рахунок стипендії Президента України у 2013-2015 рр.

Центральне місце Презентації займає обґрунтування, розробка та впровадження КСЕБ – комп'ютеризованої системи екологічної безпеки та екологічного менеджменту територій різних ієрархічних рівнів – Європейського Союзу, Карпатського Єврорегіону і держави України, адміністративних областей, районів і населених пунктів, окремих промислових підприємств, а також нафтогазопромислових районів, континентальних і морських газотранспортних систем, АЕС, ТЕС, ГЕС, Старунського геодинамічного полігону та міжнародного еколого-туристичного центру «Парк Льодовикового періоду», гірськолижного курорту «Буковель», гори Говерли, обсерваторії «Піп Іван», Дністерського протипаводкового полігону та багато інших наукових розробок.

Наукова школа О. М. Адаменка разом з фахівцями США, ФРН, Польщі, Швеції та інших країн виконала 14 міжнародних проектів TACIS, FARE CREDO, Світового банку, ЮНЕСКО

та інших організацій та фондів. Під керівництвом проф. О. М. Адаменка захищено 18 кандидатських і 7 докторських дисертацій у галузі геологічних, географічних і технічних наук. Особисто ним станом на 1 січня 2015 року опубліковано 54 книги – монографії, посібники, атласи, словники. Ще у 1978 році О. М. Адаменко разом з науковцями Москви, Новосибірська, Іркутська, Владивостока став лауреатом Державної премії СРСР за 15-томну монографію «Історія розвитку рельєфу Сибіру та Далекого Сходу». На його рахунок більше 700 статей, серед яких є видані не тільки в Україні, але й у ФРН, Кореї, Нідерландах, Франції, Великій Британії, Польщі, Румунії та пострадянських країнах.

Напередодні ювілею ми попросили Олега Максимовича поділитись думками про його творчий шлях, наукову школу, минуле й майбутнє улюбленої професії.

? *Вельмишановний Олеже Максимовичу, в одному з своїх інтерв'ю Ви з любов'ю і ніжністю розповідали про рідне село Воловицю, що розташоване на лівому березі «зачарованої Десни», майже навпроти Довженкової Сосниці. Чим найбільше запам'ятовується Вам рідний край?*

Любов до рідної природи була прищеплена мені ще з молоком матері. Батько, Максим Максимович, вчитель математики, з 5 років брав мене на полювання, часто я навіть був «собачкою» – діставав качок. А з дідусем, Петром Григоровичем, який керував заготівлею сіна, я днював й ночував на березі Десни. Особливо милувався пароплавами. Все думав: звідки вони пливають і куди? Село Ядути, куди наша родина переїхала у 1939 році, розташоване за 18 км від Воловиці, на краю деснянської заплави. Поруч з селом – Ігорів брід, де воїни путивльського князя рухались на половців. До Кулішового хутора Мотронівки – 8 км, а до Батурина – гетьманської столиці – 35 км. Але найбільш привабливим для мене історичним пам'ятником була Гордонова гора – піщаний горб, що всього на 8 м піднімається над Трубином – староріччям Десни. Тут відбувались численні битви між моїми предками – сіверськими слов'янами і половцями. А ще гора мала якусь таємничу космічну силу, що манила мене у далекі мандри.

? *Чи вплинуло докільця на вибір Вашої професії? Як з'явилася ідея стати геологом?*

Для нашого піщано-болотного краю звичайний камінець – дивина. Наше село над Десною чисто піщане. Десь у сім або вісім років я вперше подався з хлопцями за сім кілометрів від села подивитись на поїзд і між шпалами залізниці побачив щебінку граніту. Це була моя перша колекція гірських порід і мінералів. У Володі Шумного з сусіднього села була цікава геологічна книга – «Занимательная минералогия» академіка О. Є. Ферсмана. Так зародилася ідея стати геологом. Після війни 1941-45 рр. геологи відкрили під Ядутами, на глибині 2-3 км, нафтове родовище. Не виключено, що ця підземна структура своїми полями-флюїдами теж вплинула на вибір професії. Вже після сьомого класу я хотів вступати до Київського геолого-розвідувального технікуму, але прислухався до поради закінчити школу й піти вчитися в Київський університет. Однак пізніше десь вчитав, що найкраща гірнична школа у Гірничому інституті в Ленінграді. Написав у комітет комсомолу, щоб мені прислали умови прийому і отримав відповідь на п'яти сторінках. Раніше це був Гірничий кадетський корпус, збудований ще при Катерині II, справжня кузня гірничих кадрів. А ще на мій вибір вплинуло те, що через Санкт-Петербург пройшли великі мислителі України – Тарас Шевченко, Володимир Вернадський, Микола Гоголь. В інститут вступив без іспитів, оскільки школу закінчив зі срібною медаллю.

? *Кого б Ви відмітили з своїх викладачів?*

Великий вплив на моє становлення як фахівця справили відомі дослідники того часу – академік В. А. Обручев – геолог, палеонтолог, геоморфолог, географ, письменник (йому тоді було 96 років), академік Д. В. Наливкін – геолог, палеонтолог, академік О. Л. Яншин – дослідник регіональної геології і тектоніки, член-кореспондент АН СРСР В. М. Сакс – засновник четвертинної геології. Спілкування з такими наставниками не могло не вплинути на моє професійне становлення.

? *Де проходили навчальні практики, чим найбільше вони запам'ятались?*

Перша моя практика після першого семестру проходила в Хібінах, на підземних виробках апатитів. Там нам показували пегматитові жили в тунелях шестиметрової висоти, що були прокладені через всі Хібіни з численними штольнями і штреками для видобутку гірських порід. Цікаво, що ця практика була організована проф. Д. П.

Григор'євим на зимових канікулах поза програмою і за кошти профспілок. Добре запам'ятались морозні «40-градусні» полярні ночі ну й, звичайно, полярне сяйво.

Друга практика – після першого курсу (геодезична) проходила під Ленінградом, у Ленінградській та Псковській областях. Це відомі Пушкінські місця. У селі Михайловському Псковської області ми досліджували камово-озовий рельєф – залишки давнього зледеніння.

Після другого курсу практика була на Уралі, у Свердловську (Єкатеринбурзі). Ми жили в гуртожитку гірничого інституту і їздили по багатьох рудниках Уралу (г. Магнітна, Благодать, Шабри та ін.).

На Березівському родовищі золота протягом двох тижнів спостерігали за його видобутком, своїми руками відбирали зразки піриту з золотом у підземних копальнях.

Із Свердловська самостійно поїздом дісталися до Криму, де продовжили практику на двохмісячній геологічній зйомці (вже з викладачами).

Після третього курсу ВСЕГЕІ направляв студентів-геологів на виробничу практику, що проходила вже на робочих місцях. Я працював тоді старшим колектором (техніком-геологом) на озері Балхаш у Центральному Казахстані, на пенеплені (дрібносопковому). Практика тривала чотири місяці – з червня по вересень. Ми проводили геологічну зйомку масштабу 1: 50 000.

Після четвертого курсу працювали на Тянь-Шані. Тоді, при виборі місця практики, ми керувалися принципом «чим далі їдеш – тим більше платять». За сезон студенти-виробничники отримували заробітну плату до 3 000 карбованців (середня місячна зарплата в той час була 120 крб.). Працювали самостійно. Досліджувана територія – Нарин, Центральний Тянь-Шань, Іссик-Куль, і аж до кордону з Китаєм...

На п'ятому курсі працював над дипломом під керівництвом проф. М. М.Тетяєва – батька тектоніки. Але, на жаль, він помер, і тому я закінчував дипломний проект вже під керівництвом академіка Д. В. Наливкіна.

Переправа через ріку Коргон у Гірському Алтаї.
12 серпня 1958 р.

Розкажіть, будь-ласка, про свої перші самостійні професійні кроки після закінчення інституту.

Трудову діяльність я розпочав у 1957 році. По розподілу хотів потрапити в Середню Азію, але потрапив на Алтай, у Західносибірське управління геології. З цього часу почалась моя Сибірада. Працював старшим колектором, молодшим геологом, начальником партії, старшим геологом, головним геологом – усього 17 років пропрацював у Сибіру.

Якими науковими проблемами Ви займались?

Так склалося, що я декілька разів змінював наукові напрямки досліджень.

Спочатку займався петрографією та мінералогією, але згодом виявилось, що на виробництві нема кому займатися геоморфологією і четвертинними відкладами. Ми тоді проводили зйомку масштабу 1: 200 000 аркушів, загальною площею 5 тисяч квадратних кілометрів (70 x 70 км). Я відповідав за геоморфологію. Особливо хочу згадати начальника експедиції Миколу Олександровича Мецнера, який був нам батьком в усіх питаннях. Він відпускав мене на різні конференції. Так, у 1964 році я взяв участь у Другій Всесоюзній конференції, що тривала 24 дні. Це була незабутня подорож на теплоході з Новосибірська до гирла Іртиша, потім до Тобольська. Тоді ми побували на могилі поета Павла Грабовського та інших політв'язнів.

Впродовж цієї конференції я спілкувався з тодішніми світилами геології В. І. Громовим, К. В. Нікіфоровою, І. Г. Герасимовим, археологом та антропологом М. М. Герасимовим, що дуже сприяло моєму професійному розвитку.

Згодом я побував в Молдові, на конференції з палеогеографії антропогену, організованій Г. І. Гарецьким. Молдова особливо запам'яталась геоморфологічними пам'ятками і стратотипами у Дністровській долині, де налічувалось до 16 терас.

Пізніше я взяв участь у ще одному Симпозіумі – перигляціальному. Це також була захоплююча подорож – з Якутська вниз по Лені, Алдану, з відвідинами Мамонтової гори. Тоді я познайомився з Річардом Флінтом з США, М. Нейштадтом з Москви, М. Печі з Угорщини, Лешекком Старкелем з Польщі та ще багатьма делегатами з 10 країн. Дружимо з ними до цих пір.

❓ Ви в дуже молодому віці захистили кандидатському та докторську дисертації. Мабуть нелегко було поєднувати науку й роботу?

Я ніколи не вчився ні в аспірантурі, ні в докторантурі, але моя 17-річна робота в Сибіру та участь в експедиціях дозволили легко завершити ці наукові пошуки. Кулундинські відкриття стали основою кандидатської дисертації, а темою докторської роботи був порівняльний аналіз великих від'ємних структур літосфери – передгірських прогинів.

❓ Чи правда, що ваша кандидатська робота мала вагу вісім кілограмів?

Вісім років я займався проблемами Кулунди. В результаті були розкриті закономірності у розташуванні сучасних і стародавніх річкових долин степового Алтаю, що підтвердило доцільність пошуку там підземних вод. Тому й приніс на захист трьохтомний 8-кілограмовий звіт, який Учена рада пропонувала з невеликим доповненнями до захисту докторської, однак я обрав іншу тему.

Після цього етапу М. О. Флоренсов запропонував мені роботу в Іркутську над 15-томною монографією «Історія розвитку рельєфу Сибіру та Далекого Сходу». Я брав участь у написанні чотирьох томів. Загалом, над цим проектом працювало понад 120 авторів під керівництвом академіка О. Л. Яншина.

Лабораторія неотектоніки і геоморфології Інституту земної кори, м. Іркутськ. 1972 р.

Польовий сезон 1968 року я їздив, плавав, літав по всьому регіону дослідження – Єнісей, Тунгуски, Лена, Тіксі, плато Путорана, Саяни, Байкал – загальна площа регіону – понад 3 млн. км. (майже п'ять Україн!). Ночував у наметах геоморфологів, а часом й на лавках вокзалів. Візуально оглянувши всю територію, я обклався книгами і все описав. А згодом я став заступником академіка О. Л. Яншина. Разом зі мною ще трьома його заступниками були: Г. І. Худяков – у Владивостоці, С. А.

Архіпов – у Новосибірську, Д. А. Тимофеев – у Москві. Цей етап тривав 12 років. Двічі на рік ми збиралися у Новосибірську для обговорення наукових проблем. Коли 15-томна монографія вийшла, дванадцять її авторів на чолі з академіком О. Л. Яншином були висунуті на Державну премію. До цього часу я вже на прохання батьків повернувся на Україну і чотири роки працював у Івано-Франківську. Не дивлячись на це, мої колеги не розцінили мене як «втікача». Так у 1978 році я став Лауреатом Державної премії СРСР.

❓ Які ще наукові здобутки «сибірського» періоду ваших досліджень?

Я був першовідкривачем Бистрянського родовища джеспілітових руд, Калінінського родовища поліметалів, Рубцовського рудного району поліметалів, басейнів прісних підземних вод Кулунди. Після етапу геологічних зйомок та пошуків в Іркутську я зацікавився палеогеографією та археологією.

❓ Як виникли ці нові наукові захоплення?

Справа в тому, що на Алтаї під курганом ми знайшли поховання скіфської цариці. Ці знахідки ми передали в Новосибірський музей археології. Саме там я познайомився з академіком О. П. Окладніковим і відтоді багато років спілкувався і співпрацював з ним. А коли приїхав працювати до Івано-Франківська, на кафедру загальної геології, то був

причетний до вивчення багатьох нафтогазових родовищ – Бориславського, Долинського, Надвірнянського.

Одночасно продовжував займатися археологією, четвертинною геологією. Та особливо зацікавило мене дослідження долини Дністра.

Пізніше працював над стратиграфічною схемою для картування четвертинних відкладів Закарпаття, Карпат, Прикарпаття. Потім з'явився ще один цікавий об'єкт досліджень – вулкан Старуня, що «прокинувся» на родовищі озокериту після землетрусу у горах Вранча 4 березня 1977 року. Старі нафтові свердловини почали викидати грязі з різними мінералами. Слід відмітити, що ще у 1907 та 1929 роках польські видобувачі викопали тут з глибини 12–17 м майже повністю збережену тушу волохатого носорога, рештки мамонта, коня і дрібніших тварин – косуль, рештки багатьох рослин. Очевидно тут знаходились давні (приблизно 40 тис. років тому) нафтові озера. Це унікальне явище, єдине у світі, і важливий напрям досліджень природно-антропогенних процесів, яким необхідно займатись.

Крім наукових пошуків я займався й адміністративною роботою – 8 років був першим проректором ІФТУНГ, але зрештою мені це набридло і я пішов проситися в обком партії (хоч і не був партійним), що хочу знову займатися наукою. Після захисту докторської дисертації поїхав у Молдову. Пройшов за конкурсом і створив лабораторію палеогеографії ландшафтів.

О. М. Адаменко на розрізі Пакш (на правому березі р. Дунай) в Угорщині з директором Інституту географії М. Печем та проф. А. В. Гольбертом. 1987 р.

лись Ж. М. Матвіїшина, Н. І. Сіренко, С. І. Турло, І. В. Мельничук, Н. П. Герасименко. Я запросив цю групу в Молдову і впродовж двох польових сезонів ми проводили дослідження, за результатами яких написали дві монографії.

?Що стало причиною Вашого повернення в Україну?

У 1989 р., коли в Молдові розпочалися процеси демократизації, я відчув, що слід повертатися додому, вирішувати проблеми своєї Батьківщини. Залишивши всі тамтешні перспективи, знову приїхав до Івано-Франківська і зайнявся болючими вже на той час проблемами екології. Разом з ректором Б. Г. Тарасовим ми створили Карпатський інженерно-екологічний центр (КІЕЦ) та Інститут екологічного моніторингу, який готував спеціалістів-екологів. Вже у 1993 році відбувся перший набір абітурієнтів на спеціальність «охорона навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів».

У 1995 році разом з ректором Є. І. Крижанівським ми створили одразу дві екологічні структури в університеті – Інститут екологічної безпеки та кафедру екології. З того часу відбулося 17 випусків, а це більше ніж 500 інженерів-екологів технічного спрямування. Дванадцять наших випускників захистили кандидатські дисертації зі спеціальності 21.06.01 «екобезпека» з технічних і геологічних наук, а М. М. Приходько став доктором географічних наук.

На жаль, досі не вирішене протиріччя між назвами наших екологічних спеціальностей. Так, студенти вчаться за більш широкою спеціальністю «екологія та охорона

Академік О. О. Жученко, відмітивши, що не може доктор працювати сам, затвердив у мою команду десять науковців. Це була чотирирічна республіканська програма охорони природного середовища, затверджена Верховною Радою МРСР. Також ми працювали над республіканською програмою меліорації разом з тодішнім міністром сільського господарства М. І. Снегуром. В той час він тісно співпрацював з українським міністром освіти О. М. Мариничем. А згодом став першим президентом Республіки Молдова.

Працюючи в Молдові, я звернувся до українського Відділу географії, яким тоді керував М. Ф. Веклич. Палеогеографією антропогену займа-

навколишнього середовища», а в аспірантурі є тільки спеціальність «екобезпека», що вимагає інженерного підходу, технічного вирішення екологічних проблем. Тому, на мій погляд, необхідно відкрити і в аспірантурі спеціальність ширшого напрямку. Крім того, в наш час потрібно більше приділяти уваги екологічній освіті, адже екологічні знання необхідні для людей усіх професій. Потрібно прирівняти статус професійних екологів до державних службовців. Думаю, це значно посприяло б організації екологічного менеджменту на всіх рівнях та реалізації екологічної політики нашої держави.

З метою екологічної освіти ми організували виставку-презентацію, яка експонується для студентів, викладачів, науковців, природоохоронців, краєзнавців, туристів, керівників підприємств та владних органів. Часто тут проводяться екскурсії для школярів.

Показово, що у нас вчаться студенти з 30 країн світу. Так, наприклад, ми викладаємо екологію англійською мовою для двох груп африканців, а в цьому році до нас на кафедру вступили два студенти з Еквадору.

❓ Це свідчить про високу зацікавленість проблемами екології в усіх куточках нашої планети. Чого не завжди скажеш про нашу країну. Сумним свідком цьому є наприклад Калуш...

Так, це страшне явище. Зараз проблемами Домбровського кар'єру займається проф. Е. Д. Кузьменко. Наразі ситуацію вдалося стабілізувати. Однак існують численні проблеми із знешкодженням токсичних відходів.

❓ Цікаво дізнатися Вашу професійну думку щодо безпечності видобутку в Україні сланцевого газу.

Екологічна загроза дуже велика. Для розробок родовищ сланцевого газу необхідно проводити щільне буріння – до шести свердловин на кожному квадратному кілометрі. Особливо небезпечним при цьому є забруднення підземних вод. В умовах нашого густонаселеного регіону і невисокої промислової та екологічної культури це може стати ще одним екологічним лихом. Однак в Україні є всі передумови для забезпечення себе власними паливними ресурсами.

❓ Над якими ще проблемами працює нині кафедра екології?

Ми розробляємо багато цікавих проектів та нових напрямків досліджень, в тому числі міжнародних. Наприклад, зовсім недавно вийшли у світ монографії «Медична геологія» в двох томах, «Тиск на біосферу: реанімація чи шлях на Марс», «Розроблення комп'ютеризованих систем екологічної безпеки та сталого розвитку територій», «Локальний моніторинг довкілля для адміністративних районів і територіальних громад».

Серед найважливіших міжнародних проектів запропоновано проект створення Старунського геодинамічного полігону та міжнародного еколого-туристичного центру «Парк Льодовикового періоду», а також проект впровадження комп'ютеризованої системи екологічної безпеки для екологічного моніторингу, аудиту та менеджменту територій Європейського Союзу, Карпатського регіону, України – від державного до місцевого рівня та окремих промислових підприємств.

❓ Своїм авторитетом, любов'ю і відданістю професії Ви «запалили» всю свою родину. Ваша дружина Рима Серафимівна – кандидат біологічних наук, син – Ярослав Олегович – завідувач кафедри екології, професор, доктор технічних наук, має кваліфікацію гірничого інженера-геолога, дочка Наталя Олегівна – старший викладач кафедри екології, а онуки – Денис та Катерина – кандидати геологічних та технічних наук...

Спочатку ми з дружиною планували після трьох років польових робіт повернутися в Ленінград, однак майже два десятиліття прожили в Сибіру, наші діти виростили в експедиціях, і в дощ і в сніг ночували у наметах. Запхаємо малюків у спальні мішки – тільки носики виглядають...

❓ Вам належать слова: «Якщо живеш цікаво, то не хочеться повертатися назад ні на один день!». Чи змінилася ця теза сьогодні? Ви так само встаєте о п'ятій ранку і сідаєте за робочий стіл?

Так. А ще я майже щодня приходжу на кафедру, спілкуюсь з колегами, працюю з студентами, аспірантами, докторантами, спостерігаю, як вони зростають у своїх професійних знаннях і це приносить велике задоволення.

? *Що б Ви побажали своїм студентам і молодим науковцям, які стоять на початку своєї наукової кар'єри?*

Жити чесно і працювати, не перестаючи учитись новому!

Вельмишановний Олеже Максимовичу! Дозвольте подякувати Вам за невтомну і віддану працю на науковій і освітянській ниві та побажати міцного здоров'я і багато нових цікавих ідей!

Дякую! Бажаю успіхів!

Розмовляла **Т. М. Лаврук**

Мігунова Є. С.

Український науково-дослідницький інститут лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г.М. Висоцького

ЗАЧИНATEЛЬ ЛАНДШАФТОВЕДЕНИЯ

(к 155-летию со дня рождения Н.М. Сибирцева)

Ключевые слова: классификация, зональность, интразональные почвы

В 2015 году исполнилось **155 лет со дня рождения Николая Михайловича Сибирцева**. Не только почвоведы, но и представители других естественных наук хорошо знают и высоко ценят Сибирцева как одного из наиболее талантливых учеников В.В. Докучаева, его ближайшего помощника и соратника, которому Докучаев поручал самые ответственные задания. При этом однако недостаточно известны достижения Сибирцева как ученого, внесшего, несмотря на очень рано оборвавшуюся жизнь, огромный вклад в становление и развитие отечественного почвоведения и ряда смежных наук.

Николай Михайлович Сибирцев родился 13 февраля 1860 г. в г. Архангельске. В 1882 г. закончил Естественное отделение Физико-математического факультета Петербургского университета. В том же году, по приглашению В.В. Докучаева, принял участие в почвенных исследованиях Нижегородской губернии, задачей которых была бонитировка

(оценка) сельскохозяйственной значимости земель губернии.

Н. Сибирцев сразу же выделился среди участников экспедиции быстротой освоения принципов и методов изучения почв. Уже тогда его прозвали «премудрым»; это прозвище закрепилось за ним на всю жизнь. Его перу принадлежит большая сводная работа «Химический состав растительно-наземных почв Нижегородской губернии» [18]. Это фундаментальное исследование Сибирцева свидетельствует о его приоритетной роли в разработке метода бонитировки почв, получившего позже название русского или докучаевского.

После завершения работ Нижегородской экспедиции Докучаев предложил Н. Сибирцеву организацию и руководство первым в России естественно-историческим музеем в Нижнем Новгороде. Сибирцев вложил много сил в организацию музея, создав в нем пять отделов – геологический, почвенный, ботанический, зоологический и сельскохозяйственный. Музей функционирует и в наше время.

Параллельно им были более детально обследованы почвы шести уездов Нижегородской губернии и составлены для них впервые в России двухверстные (1:84000) и трехверстные (1:126000) почвенные карты. Николай Михайлович является зачинателем крупномасштабного почвенного картографирования в России [11].

Когда в 1892 г. Докучаев возглавил «Особую экспедицию Лесного департамента по испытанию и учету различных способов и приемов лесного и водного хозяйства в степях России», он